

RECENZJE I KRONIKA

**Publikacje pracowników Katedry Sławistyki Południowej
Uniwersytetu Łódzkiego z lat 2004–2008**

Niniejszy przegląd działalności wydawniczej Katedry zawiera dokładne dane bibliograficzne oraz krótkie omówienia treści publikacji książkowych, prezentując w ten sposób wyniki prac naukowych oraz kierunki badań prowadzonych w łódzkim ośrodku sławistycznym w latach 2004–2008. Na omówione publikacje składają się monografie naukowe, prace zbiorowe (materiały pokonferencyjne) oraz przekłady ukazujące się na polskim rynku po raz pierwszy.

M. Korytkowska, R. Roszko *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska 6, cz. 2 Modalność imperceptywna, Warszawa 1997.*

Książka wydana przez Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy należy do serii edytorskiej zapoczątkowanej w 1988 roku w Sofii (*Българско-полска съпоставителна граматика*). Stanowi kolejną część tomu poświęconego semantycznej kategorii modalności, a konkretnie podkategorii modalnej – interogatywności (por. wcześniejszą publikację M. Korytkowskiej na temat innej podkategorii modalnej – imperceptywności: M. Korytkowska, R. Roszko *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska 6, cz. 2 Modalność imperceptywna, Warszawa 1997*). Zastosowane w semantycznych tomach serii novum metodologiczne w postaci równorzędnego potraktowania obu języków (zamiast stosowanego często opisu wyróżniającego język wyjściowy i docelowy) pozwala na zbadanie wielu zjawisk, w tym nieanalizowanych we wcześniejszych opracowaniach ze względu na brak sformalizowanych środków wyrażania. Oprócz szczegółowego omówienia problemów od strony teoretycznej, praca zawiera również opracowanie struktur interogatywnych polskich i bułgarskich ze wskazanym zastosowaniem w przykładach.

Tom dzieli się na 5 podrozdziałów. Czytelnik ma możliwość zapoznania się z aktualnym stanem badań, jak również z głównymi problemami wyrastającymi przed zainteresowanymi tą tematyką. Przyjęte zasady opisu zostały dokładnie zaprezentowane w podrozdziale teoretycznym. Wykorzystanie modelu sieciowego stwarza możliwość spojrzenia na zagadnienie z zupełnie nowej strony. Omówienie teoretyczne jest bogato ilustrowane przykładami polskimi i bułgarskimi.

[MF]

Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian Południowych, red. G. Miniczew, M. Skowronek, Kraków 2006.

Przygotowany przez łódzkich bułgarystów zbiór przekładów opowieści o charakterze pseudokanonicznym nie jest jedynym dostępnym na polskim rynku (w 1983 roku ukazała się antologia *Siedem niebios i ziemia*, przygotowana m.in. przez Teresę Dąbek-Wirgową), ale pierwszym tak obszernie prezentującym starotestamentową tradycję literacką Słowian południowych. Ponadto *Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian Południowych* w pewien sposób współpracują z *Apokryfami Starego Testamentu* opracowanymi przez ks. R. Rubinkiewicza, ponieważ nie powielają tekstów, które zostały już w rzeczonyj publikacji umieszczone w tłumaczeniu z języka

greckiego, jeśli ich wariant słowiański jest niemalże identyczny. Natomiast Łódzcy Bułgari nie odmówili sobie przyjemności ponownego przekładu części tekstów umieszczonych w antologii T. Dąbek-Wirgowej, za podstawę tłumaczenia obierając źródła wcześniej nieznanne oraz inne redakcje.

Zaletą tej publikacji jest jej część wstępna składająca się z rozważań teoretyczno- i historycznoliterackich kładących szczególny nacisk na związki łączące literaturę pseudokanoniczną z folklorem oraz ikonografią, których dowodem istnienia jest fenomen tzw. chrześcijaństwa ludowego. W pierwszej przedmowie Georgi Minczew omawia bazowe pojęcia związane z literaturą apokryficzną oraz problematykę badań nad przedmiotem. W przedmowie drugiej etnolog Dejan Ajdačić określa miejsce i przedstawia znaczenie legend Starego Testamentu w folklorze Słowian południowych.

Dobór i klasyfikacja tekstów dalekie są od przypadkowości. Autorzy zdecydowali się na ułożenie utworów podobne do stosowanego w średniowiecznych korpusach tekstów starotestamentowych. Wybór został podzielony na dwie części, z których pierwsza zawiera historie odnoszące się do Księgi Rodzaju, ksiąg prorockich i Pism. W części drugiej zostały umieszczone legendy folklorystyczne ułożone w cykle, zgrupowane wokół konkretnych postaci. Każda z opublikowanych opowieści została wyposażona w podstawowe informacje, które omawiają m.in. źródło tekstu oraz jego miejsce w korpusie ksiąg Starego Testamentu. Taka „metryczka” uwzględnia stan wiedzy czytelnika, który być może sięga po tego typu literaturę po raz pierwszy. Sama klasyfikacja natomiast pozwala śledzić podobne wątki i motywy jednocześnie wśród apokryfów i legend folklorystycznych. Dodatkową zaletą publikacji jest jej wydanie – na wysokiej jakości papierze, z kolorowymi ilustracjami.

[KK]

Złota moneta za słowo. Bułgarskie bajki i legendy ludowe, wybór i wstęp G. Minczew, Łódź 2006.

Realizacja projektu związanego z wydaniem *Antologii bułgarskich bajek i legend ludowych* rozpoczęła się w środowisku akademickim Katedry Słowian Południowych na początku 2003 roku. Książka ukazała się w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego w lipcu 2006 r. Pomysłodawcą projektu, autorem jego pisemnej formy i koordynatorem prac był Georgi Minczew. W początkowym zamyśle wydanie miało mieć postać skryptu, który wypełniłby lukę w dostępnych materiałach dydaktycznych dla studentów filologii słowiańskiej z różnych ośrodków akademickich w Polsce, a także dla etnologów i kulturoznawców. Co prawda, po II wojnie światowej na polskim rynku wydawniczym ukazało się kilka antologii przekładów bułgarskiej twórczości folklorystycznej, zarówno w formie literackich opracowań, jak i tłumaczeń autentycznych, jednakże z punktu widzenia współczesnych slawistów są one nieco przestarzałe, niekompletne, ich układ wydaje się chaotyczny i przypadkowy. Nowa publikacja miała stać się z jednej strony uzupełnieniem dla dotychczas wydanej w Polsce bułgarskiej twórczości ludowej, z drugiej zaś – wydawnictwem oryginalnym i kompletnym. Przekłady miały zostać wykonane w całości według autentycznych tekstów, publikowanych w fachowych bułgarskich seriach i czasopismach. W miarę możliwości posłużono się także tekstami dotąd niepublikowanymi – wariantami bajek i legend przechowywanymi w Archiwum Instytutu Folkloru Bułgarskiej Akademii Nauk.

W pracy nad przekładami i redakcją tekstów wzięli udział absolwenci i studenci Katedry Sławistyki Południowej UŁ. Ich głównym założeniem było przygotowanie antologii bułgarskiej prozy folklorystycznej prezentowanej w szerszym kontekście południowosłowiańskich wierzeń i praktyk obrzędowych. Wykonywane przez zespół przekłady miały za zadanie oddać język oryginału w takiej postaci, w jakiej został on zapisany, z uwzględnieniem standardowych wymagań języka polskiego. Świadomie zrezygnowano z archaizacji, która byłaby tutaj całkowicie zbędna i nieuzasadniona. Opublikowanym tekstom można nieraz zarzucić niekonsekwencję i nielogiczności w narracji czy chaos w składni powodujący niejasności w wypowiedziach bohaterów. Wszystkie te zabiegi zostały zastosowane przez zespół świadomie. Nie widziano innego sposobu na oddanie charakteru wypowiedzi mówiącego, lokalnego kolorytu słów i wyrażen zrozumiałych

tylko dla miejscowych, a przede wszystkim na przekazanie żywego tekstu ludowego – zjawiska praktycznie nieuchwytnego, bo permanentnie ewoluującego i poddającego się najróżniejszym wpływom, z mass mediami włącznie. Celem zespołu nie było przygotowanie literackiego opracowania bajek, skierowanego do najmłodszych.

Sposób przekładu tekstów, struktura ułożenia poszczególnych utworów i umieszczone na końcu *Komentarze*, które odnoszą się indywidualnie do każdej bajki, podając jej źródło, tytuł oryginału, informacje o narratorze i krótko opisując dany typ, a także *Słownik istot i pojęć mitycznych oraz bajkowych* w należyty sposób prezentują czytelnikom ustną część bułgarskiej kultury ludowej, która jest wypadkową starożytnych wierzeń pogańskich, późniejszych wpływów Zachodu (chrześcijaństwo) i Wschodu (islam), pozostając przy tym zarówno częścią tradycji europejskiej, jak i bałkańskiej specyfiki narodowej.

[KK]

Balkany w oczach młodego człowieka. Materiały z Międzynarodowej Naukowej Konferencji Studenckiej, Łódź, 28–29 kwietnia 2005 roku, red. I. Petrov, Łódź 2006.

Publikacja ujrzała światło dzienne dzięki wydawnictwu Piktor. Tom pokonferencyjny, w którego przygotowaniu i opracowaniu brali udział pracownicy i studenci Katedry Sławistyki Południowej UŁ, zawiera referaty wygłoszone podczas konferencji w 2005 roku, której organizatorem było działające przy Katedrze Koło Naukowe Sławistów im św. św. Cyryla i Metodego. Swoje prace mogli zaprezentować młodzi sławiści z takich ośrodków, jak: Gdańsk, Łódź, Płowdiw, Poznań, Sosnowiec i Warszawa.

Zamieszczone teksty są odbiciem szerokich zainteresowań ich autorów, poruszają filologiczne i kulturologiczne problemy związane z Bałkanami. Swoje miejsce znalazły tu i archeografia zabytków piśmiennictwa południowosłowiańskiego i sporne kwestie dotyczące współczesnej sytuacji językowej na Bałkanach, twórczość literacka – zarówno autorska, jak i ludowa, jak również problemy tożsamości mieszkańców półwyspu i ich przejawy w sztuce. Dzięki takiej rozpiętości tematycznej można było przedstawić najistotniejsze zjawiska Słowiańszczyzny Południowej oraz perspektywę badawczą młodych ludzi, których pasją stały się Bałkany.

[MF]

I. Petrov, Wyrażanie struktur polipredykatywnych w rozwoju języka bułgarskiego, Łódź 2007.

Publikacja wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego zawiera tekst rozprawy doktorskiej napisanej w Katedrze Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Łódzkiego i obronionej w 2003 roku. Celem autora było uporządkowanie zjawisk językowych dotyczących formalizacji struktur polipredykatywnych, w oparciu o kryteria semantyczne, jak również wykrycie i zbadanie mechanizmów używania środków językowych do wyrażania określonych relacji znaczeniowych. Pozycja ta zapoznaje czytelnika z teoretycznym opisem zjawiska synonimii składniowej, przedstawiając różne ujęcia problemu, prezentuje również rozwój struktur polipredykatywnych w historii języka bułgarskiego oraz dokładnie i szczegółowo analizuje relacje występujące w wybranych tekstach źródłowych. Wyniki zostały przedstawione w postaci statystyk, które pozwalają na wyciągnięcie ogólniejszych wniosków.

Obszerny wstęp przedstawia między innymi najważniejsze etapy rozwoju bułgarskiego systemu językowego, zaznaczając jego najważniejsze cechy w poszczególnych momentach historii języka. Opis teoretyczny zdań złożonych zawiera zarówno ujęcia tradycyjne (strukturalistyczne), transformacyjno-generatywne, jak i nowsze, semantyczne. Opis rozwoju struktur polipredykatywnych jest bogato ilustrowany przykładami zaczerpniętymi z języka staro-, średnio- i nowobułgarskiego. Analiza statystyczna została opracowana na reprezentatywnej bazie materiałowej,

a ilość badanych jednostek zdaniowych przekroczyła 2500. Całość uzupełnia omówienie procesów nominalizacyjnych we współczesnym języku bułgarskim.

[MF]

I. Paczew, *Gatunek – kreacja – tożsamość. Poetyka powieści Iwana Wazowa „Pod jarzmem”*, Łódź 2007.

Prezentowana publikacja jest rozprawą habilitacyjną Ilii Paczewa. Autor podjął się w niej trudnego zadania, jakim jest odczytanie na nowo powieści *Pod jarzmem*, leżącej u podstaw kanonu literatury bułgarskiej, nazywanej też „pierwszą powieścią”. Habilitant podjął dyskusję z uznanymi autorytetami w zakresie poetyki Iwana Wazowa i jako pierwszy współczesny literaturoznawca pokusił się o całościową interpretację dzieła. W siedmiu rozdziałach dokonał rzetelnej analizy powieści, prezentując ją zarówno jako dzieło oryginalne, jak i istniejące w kontekście kanonu literatury bułgarskiej. Zaprezentował stanowisko krytyki bułgarskiej i zagranicznej wobec *Pod jarzmem*, dając dowód doskonałej orientacji w literaturze przedmiotu. Przeglądając najważniejsze utwory literackie z okresu bułgarskiego odrodzenia narodowego, dokonał prezentacji trudnego procesu formowania się nowożytnej powieści bułgarskiej, co stanowi wstęp do analizy struktury powieści.

W pierwszej części monografii przeważają rozważania teoretycznoliterackie o charakterze ogólnym, natomiast trzy ostatnie rozdziały są skupione wyłącznie na powieści *Pod jarzmem*: problemie narracji, przestrzeni literackiej itp. Niezwykle cenne i aktualne zarazem wydają się rozważania autora na temat istoty tożsamości narodowej na Bałkanach oraz źródeł psychologii narodu bułgarskiego. Ponadto tematyka pracy, jak zauważa sam autor, stoi w opozycji do współczesnych perspektyw intelektualnych o charakterze wyraźnie globalizacyjnym. Dotyczy ona literatury małego narodu, którego „pierwsza powieść” zdobyła zadziwiająco poczytność na świecie, w tym również w Polsce, walczącej w chwili ukazania się *Pod jarzmem* o niepodległość.

Opublikowana monografia zebrała już wiele przychylnych opinii oraz pozytywne oceny recenzentów, które podkreślają istotny wkład publikacji w literaturoznawstwo bułgarystyczne i sławistyczne.

[KK]

Symeon z Tessaloniki, *O świętyni Bożej*, red. G. Minczew, przekł. A. Maciejewska, Kraków 2007.

Publikacja stanowi pierwszy polski przekład traktatu liturgicznego *Expositio de divino templo* autorstwa bł. Symeona, który został poprzedzony obszernym komentarzem oraz uzupełniony słownikiem terminologicznym. Udostępnienie polskiemu czytelnikowi tak rozbudowanego aparatu krytycznego było konieczne, bowiem do tej pory nie miał on do czynienia z tego typu tekstami, a ponadto zagadnienia liturgii prawosławnej również mogą być mu obce. Redaktor naukowy wydania, Georgi Minczew, a zarazem autor komentarza i objaśnień pojęć, podjął trud wprowadzenia czytelnika nie tylko w epokę historyczną, w jakiej przyszło żyć i odprawiać liturgię arcybiskupowi Tessaloniki, w sam jego życiorys i w twórczość literacką, ale przede wszystkim w istotę sakramentu Eucharystii i konieczność jej komentowania. Objaśniając symbolikę przestrzeni świątyni, słów i gestów liturgicznych, a nawet szat kapłańskich, autor nadaje głęboki sens uczestnictwu wiernych w nabożeństwie, które tak zaprezentowane przestaje być tylko powtarzaniem od wieków rytuałem, a urasta do rangi misterium.

Sam tekst utworu mistagogicznego *O świątyni bożej* jest rodzajem katechizmu, który w 103 komentarzach w przystępny, systematyczny sposób omawia celebrację Świętej Eucharystii, począwszy od opisu świątyni, przez gesty, naczynia i szaty liturgiczne, a na ofierze kończąc. Przekład ten jest na polskim rynku wydawniczym pozycją wyjątkową, wpisującą się w nurt idei ekumenizmu, tak żywych u progu XXI wieku. Pozostaje wraz z autorami mieć nadzieję, że zapoczątkuje ona kolejne wydania tekstów greckich i słowiańskich objaśniających istotę najważniej-

szego chrześcijańskiego sakramentu, odzwierciedlających „przemiany przestrzeni sakralnej i rytuału”.

[KK]

Nowe Tablice, czyli o cerkwi, Liturgii, nabożeństwach i utensyliach cerkiewnych objaśnienia Beniamina, arcybiskupa Niżnego Nowogrodu i Arzamasu. Wybór, red. G. Minczew, przekł. I. Petrov, Kraków 2007.

Oto druga, po traktacie liturgicznym *Expositio de divino templo*, publikacja ukazująca się w serii wydawniczej Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego „Mysterion”, która postawiła przed sobą ambitne zadanie przybliżenia oraz wyjaśnienia polskiemu czytelnikowi symboliki prawosławnego rytuału. Podobnie jak traktat Symeona z Tessaloniki, tłumaczenia zostały poprzedzone wprowadzeniem Georgiego Minczewa, które zawiera dane biograficzne autora *Nowych Tablic*, arcybiskupa Beniamina (Krasnopiewkowa). *Nowe Tablice* to kompilowany komentarz nabożeństwa prawosławnego po raz pierwszy opublikowany w 1803 roku, wznawiany i aktualny praktycznie do dziś (ostatnie wydanie w języku rosyjskim ukazało się w Moskwie w 1999 roku). Beniamin jeszcze za życia wielokrotnie ów tekst poprawiał i uzupełniał, a taka działalność doskonale odzwierciedla stosunek duchownego do prawd wiary, wciąż na nowo odczytywanych i domagających się objaśnienia.

Nowe Tablice stanowią swego rodzaju mozaikę złożoną z innych utworów bizantyńskich autorów dziedziny. Nie są więc utworem autorskim, oryginalnym we współczesnym tego słowa znaczeniu. W sporej części składają się z cytatów lub parafraz m.in. patriarchy Germana i bł. Symeona z Tessaloniki, których obszernie słowa przywołuje Beniamin i konstruuje z nich całe rozdziały traktatu. Z drugiej strony, właśnie ze względu na konstrukcję dzieła, trudno odmówić mu aktualności. *Nowe Tablice* to rodzaj kompendium wiedzy przekazywanej od wieków przez Ojców Kościoła, wiedzy trwałej i niepodlegającej dyskusji – stąd brak polemizującego komentarza autorskiego.

Polski przekład *Nowych Tablic* został oparty na rosyjskim wydaniu z 1899 roku. Nie jest to przekład pełny, czego wyjaśnienie znajdujemy we wprowadzeniu. Zawiera on najważniejsze opisy i komentarze zamieszczone w I i II części traktatu (o tytułach wyjaśniających zawartość „O świątyni w ogóle, o wszystkich jej częściach oraz o wszystkich przedmiotach i utensyliach do niej należących” oraz „O nabożeństwach zawartych w służebniku kapłańskim”). Publikacja od początku została obmyślana jako wybór tekstów, co w tym przypadku jest jej ogromną zaletą, bowiem prezentuje komentarze dotyczące najczęściej odprawianej liturgii, rezygnując z opisu rytuałów dziś już w praktyce nieobecnych. Wyposażona w solidny aparat krytyczny (w postaci przypisów i słownika liturgicznego) i ryciny, wykracza daleko poza kompetencje podręcznika akademickiego.

[KK]

V. Koseska-Toszewa, M. Korytkowska, R. Roszko, Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna, Warszawa 2007.

Książka wydana przez Wydawnictwo Akademickie „DIALOG” jest publikacją Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. Powstała w oparciu o opracowaną wcześniej, a niedostępną w całości w Polsce, *Gramatykę konfrontatywną bułgarsko-polską*, składającą się z 9 tomów, stanowiącą jedyną jak dotąd w świecie próbę konfrontacji dwóch równorzędnie zestawianych języków z rozwijającym stopniowo językiem-pośrednikiem. Pozwoliło to na opisanie wielu zjawisk z obu języków, niezauważonych wcześniej przez autorów opisów jednojęzycznych.

Obecny syntetyczny podręcznik ma na celu udostępnienie studentom, doktorantom i wszystkim zainteresowanym tą problematyką wyników długoletniej pracy zespołu badawczego. Dla polonistów ciekawą będzie nieznanym dotąd opis języka polskiego widzianego z perspektywy innego języka, sławiści będą mieli możliwość pogłębienia swej wiedzy na temat specyfiki obu

systemów gramatycznych, a językoznawców, którzy interesują się problemami ogólnymi, zaciekawia konfrontacja dwóch systemów językowych opisana za pomocą języka-pośrednika opartego na teoriach logiczno-matematycznych, która gwarantuje uzyskanie miarodajnych wyników dla – jak się wydaje – dowolnych języków.

W tomie zawarte zostały podstawowe kategorie semantyczne, takie jak czas, modalność, określoność/nieokreśloność i przypadek semantyczny, dotychczas nieopisane w stopniu wyczerpującym.

[MF]

Л. Кирова, *Компютърните технологии и български език*, София 2007.

W wydanej przez wydawnictwo СемаПИИ książce autorka prezentuje wyniki swoich badań nad językiem terminologii komputerowej i Internetu. Dynamiczny rozwój sieci komputerowej w dobie globalizacji przyczynia się do rozpowszechnienia pojęć z nim związanych i do powstania specyficznego języka funkcjonującego w przestrzeni publicznej. Obiektem badań stał się tzw. czynnik „*technologie komputerowe*”. Autorka bada przemiany następujące w mowie użytkowników języka bułgarskiego mających regularny kontakt z anglojęzycznym środowiskiem technologicznym. Materiały do badań pochodzą między innymi z różnych for internetowych oraz czatów i dają możliwość prześledzenia rozwoju języka w określonych grupach społecznych.

W sześciu rozdziałach autorka przedstawia ramy teoretyczne swoich badań, wskazując podstawy socjologicznego podejścia do problemu z uwzględnieniem kwestii bilingwizmu oraz specyfiki slangu komputerowego, jak również specyfikę neologizmów. Same badania wykorzystują model „odwróconej perspektywy”. Analizie poddane zostają różne typy użytkowników slangu (komputerowcy, gracze i czatowicze), jak również różne gatunki wypowiedzi (artykuł, forum, czat). Badane są między innymi sposoby zapożyczeń, przyswojenie skrótów i form skróconych wyrazów, jak również używanie przez środowisko komputerowe różnych alfabetów (cyrylica, łacinka). Całość uzupełniają przykłady ilustrujące omawiane zjawiska.

[MF]

Omówione publikacje naukowe są owocem wieloletniej pracy pozadydaktycznej i badań naukowych pracowników oraz zaangażowania doktorantów i studentów Katedry Sławistyki Południowej UŁ, którzy chętnie biorą udział we wszelkich inicjatywach popularyzacyjnych. Świadczy to o dojrzałości i świadomości w rozwijaniu zainteresowań językiem, literaturą i kulturą Słowian Południowych.

Marcin Fastyn, Karolina Krzeszewska